

"DE HEER HEEFT GEGEVEN, DE HEER HEEFT GENOMEN, DE NAAM DES HEREN ZIJ GEZEGEND"

uit

Søren Kierkegaard: "VIER STICHTELIJKE TOESPRAKEN" 1843 (No 1).

(Verwijzingen hier: S.K. Samlede Værker Bind 4, 1962).

De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen, de naam des Heren zij geloofd

Toen stond Job op, scheurde zijn mantel en schoor zijn hoofd; daarop wierp hij zich ter aarde, boog zich neer en zeide: Naakt ben ik uit de schoot mijner moeder gekomen, naakt zal ik daarheen wederkeren. De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen, de naam des Heren zij gezegend! Job 1, 20-21

(Par.1)

Wij noemen niet alleen diegene een leraar van de mensen, die door een uiterst gelukkige begunstiging of met onvermoeibare inspanning en doortastende volharding een of andere waarheid heeft doorgrond, welke de volgende generaties trachten te verstaan, om zich deze waarheid vervolgens begrijpend toe te eigenen; ook is degene, misschien in nog strengere zin, een leraar van de mensheid, die weliswaar geen leer had door te geven aan anderen, maar die aan het nageslacht alleen zichzelf als voorbeeld heeft nagelaten, zijn leven als een leidraad voor iedere mens, zijn naam als een borg voor velen, zijn daden als opmontering voor de beproefden. Zulk een leraar en gids voor de mensheid is Job; zijn betekenis ligt in het geheel niet in wat hij heeft gezegd, maar in wat hij heeft gedaan. Wel heeft hij een uitspraak nagelaten, die in zijn beknoptheid en schoonheid van geslacht tot geslacht is bewaard gebleven en waarvan niemand de vermetelheid zou hebben om er iets aan toe te voegen of er iets aan af te doen; maar de uitspraak zelve is niet het gidsende en Jobs betekenis ligt niet in het feit dat hij het heeft gezegd, maar in de daad waarmee hij naar dat woord heeft geleefd. Het mag wel een schoon woord zijn dat een overweging waard is, maar als een ander het gesproken zou hebben of als Job een ander was geweest of als hij dat woord bij een andere gelegenheid had uitgesproken, dan was ook dat woord zelf een ander woord geworden; het zou dan wel vol betekenis zijn geweest, maar anders van betekenis dan dat het uitspreken zelf van het woord een daad was. Want indien Job heel zijn leven had ingezet op de inscherping van dit woord; indien hij het had beschouwd als toppunt en (p.104) voltooiing van wat een mens door het leven kan leren, indien hij er voortdurend alleen maar *anderen* mee beleerd had, maar er zelf niet naar gehandeld zou hebben terwijl hij het uitsprak, - dan zou Job een ander zijn geweest en zijn betekenis een andere. Dan zou Jobs naam vergeten zijn of zou het onbelangrijk zijn dat men zijn naam zou kennen, aangezien in dat geval immers alleen de inhoud en de gedachtenrijkdom van het woord zou tellen. En als zijn tijdgenoten het woord hadden aangenomen, was het alleen dat woord geweest dat het ene geslacht aan het volgende doorgaf. Nu daarentegen is het Job zelf die de geslachten vergezelt. Als het ene geslacht heeft uitgediend, zijn taak volbracht, zijn strijd gestreden, heeft Job het vergezeld, en als nieuwe generaties zich in grote rijen aandienen en iedere enkeling daarin klaar staat om de pelgrimstocht te beginnen, dan is Job wederom ter plaatse en neemt hij zijn plaats in, als uiterste voorpost van de mensheid. Als een generatie alleen blijdschap beleeft en gelukkige tijden, gaat Job trouw mee en mocht een enkeling in gedachten toch het verschrikkelijke

beleven, beangstigd door wat het leven vaak aan verschrikking en nood in zich bergt of als - wat niemand weet - het uur van de vertwijfeling voor hem slaat, - dan zoeken zijn bekommerde gedachten Job, gaan op hem leunen en vinden rust bij hem; want hij gaat getrouw mee en geeft troost; weliswaar niet als iemand die eenmaal voor alle anderen geleden heeft, zodat nadien niemand meer zo behoeft te lijden, maar hij troost als iemand die getuigt dat eerder reeds al het verschrikkelijke is geleden, de strijd der vertwijfeling is gestreden, God tot eer en hemzelf tot verlossing, anderen tot voordeel en blijdschap. In blijde en gelukkige tijden trekt Job met elke generatie op, getuigt van zijn vreugde, bestrijdt de angstige droom dat een plotselinge verschrikking een mens overvallen kan en de macht bezit om zijn ziel als een zekere buit te vermoorden.

Alleen de lichtzinnige zou kunnen wensen dat Job niet mee optrekt, dat Jobs eerbiedwaardige naam hem er niet aan zou herinneren, - wat hij tracht te vergeten-, dat angst en ontzetting in dit leven nu eenmaal bestaan.

Alleen de zelfzuchtige zou kunnen wensen dat Job niet aanwezig was, zodat zijn vreugde niet verstoord zou worden door het strenge en ernstige beeld van Jobs lijden, dat hem weg zou kunnen schrikken uit zijn verharding en uit de halfdronken schijnzekerheid van zijn verlorenheid. In tijden van storm, als de grondvesten van het bestaan wankelen, als het ogenblik beeft, in angstige verwachting van wat er komen gaat, als iedere verklaring verstomt bij de aanblik van het wilde oproer, als het innerlijkste van de mens zich verkramp in vertwijfeling en 'in bitterheid van ziel' (Job 7,11) ten hemel schreeuwt, ook dan vergezelt Job nog de generatie en staat hij er borg voor dat er een overwinning is, staat hij er borg voor, - ook al moet de enkeling de strijd verliezen -, (p.105) dat er toch een God is die, zoals hij elke beproeving naar menselijke maat zal houden, zelfs als de mens in die beproeving zou bezwijken, - de afloop zal doen zijn, dat wij die beproeving kunnen dragen, ja, op nog heerlijker wijze dan een mens maar kan verwachten.

Alleen de trotse zou kunnen wensen dat Job er niet zou zijn, opdat hij heel zijn ziel zou kunnen vrijmaken van de laatste liefde, die toch nog bleef spreken in de klagende schreeuw der vertwijfeling, zodat hij kan blijven klagen, ja, zo het leven kan vervloeken, dat er in zijn woorden zelfs geen spoor van geloof, van vertrouwen en van ootmoed meer meeklinkt, zodat hij in zijn trots de schreeuw zou kunnen verstikken, opdat het er niet de schijn van zou hebben dat iemand hem tot die schreeuw zou hebben genoodzaakt.

Alleen de wekeling zou kunnen wensen dat Job er niet zou zijn, opdat hij, hoe eerder hoe liever, in de meest weerzinwekkende onmacht elke gedachte kan laten schieten en elke neiging kan opgeven, zodat hij zichzelf zou kunnen uitvegen in die ellendige en jammerlijke vergetelheid.

(Par. 2)

Dat woord dat, indien het gesproken wordt en onmiddellijk aan Job herinnert, dat woord dat, als Jobs naam wordt genoemd, onmiddellijk gaat leven en tegenwoordig wordt in ieders gedachten, is een eenvoudig en een simpel woord; het verbergt geen heimelijke wijsheid, die door diepzinnigen zou moeten worden uitgevorst.

Als het kind dat woord leert, het hem meegeschonken wordt als een gave waarvan het nu nog niet begrijpt waarvoor hij het nodig kan hebben, dan verstaat het toch dat woord en verstaat het er wezenlijk hetzelfde onder als de meest wijze mens. Toch verstaat het kind dat woord niet of liever het begrijpt Job nog niet, want wat het niet begrijpt is alle nood en ellende waardoor Job werd beproefd; daarvan kan het kind hoogstens een donker vermoeden hebben; en toch: gezegend dat kind dat het woord heeft verstaan en toch reeds een indruk kreeg van wat het nog niet kon begrijpen: dat het hier gaat om het allerontzettendste, zodat het toch al in een overtuigende en kinderlijk-levende zekerheid leeft, dat het hier om het verschrikkelijkste gaat, ook al hebben leed en tegenslag het denken van dat kind nog nooit in beweging gebracht.

Als de jonge mens zijn gedachten op dit woord richt, dan verstaat hij het en hij verstaat er wezenlijk hetzelfde onder als het kind en als de meest wijze mens. Toch verstaat hij het misschien niet of liever hij verstaat Job niet, noch waar al die nood en ellende waarin Job werd beproefd vandaan komt; en toch: gezegend deze jongere die het woord heeft verstaan en die zich ootmoedig boog onder datgene wat hij niet verstond, voordat de tegenslag zijn denken wellicht eigenzinnig heeft gemaakt, waardoor hij zich inbeeldt iets ontdekt te hebben wat niemand eerder ooit had gekend.

Als de oudere dit woord overweegt, dan verstaat hij het en hij verstaat er wezenlijk hetzelfde onder als het kind en de meest wijze mens. Ook verstaat hij de nood en de kommer waarin Job werd beproefd, maar toch begrijpt hij Job misschien niet, want hij kan niet begrijpen hoe Job in staat was om dit te zeggen; en (p.106) toch: gezegend de man die het woord heeft verstaan en die in bewondering vasthield wat hij niet begrijpen kon, tot aan het ogenblik dat kommer en nood hem, zelfs tegenover Job wantrouwig hebben gemaakt.

Als de beproefde, die de goede strijd gestreden heeft, door zich het woord te herinneren, het uitspreekt, dan verstaat hij het woord en hij verstaat er wezenlijk hetzelfde onder als het kind en als de meest wijze man, hij verstaat Jobs ellende, hij verstaat hoe Job dat woord kon spreken. Hij verstaat het woord, hij vertolkt het, ook al heeft hij er nooit eerder over gesproken, op een heerlijker wijze dan iemand die zijn hele leven nodig heeft gehad om alleen dit woord te verklaren.

(Par.3)

Alleen de beproefde, die dit woord beproefd heeft, doordat hij zelf werd beproefd, alleen hij vertolkt het op de juiste wijze, alleen zulk een leerling, alleen zulk een vertolker wenst Job, alleen hij leert van hem wat er te leren valt: het schoonste en zaligste, in vergelijking waarmee alle andere kunst of wijsheid zo geheel onwezenlijk blijft. Daarom noemen wij Job heel wezenlijk een leraar van de mensheid, niet slechts van enkele mensen, want hij wil een voorbeeld voor ieder zijn, wenkt iedereen met zijn heerlijke voorbeeld, roept iedereen met zijn schone woord. Terwijl soms de eenvoudige, minder begaafde of door de tijd en omstandigheden minder begunstigden, zo niet uit naijver dan toch in bekommerde mismoedigheid, zich het vermogen en de kans toewensen om zich te kunnen verdiepen in datgene wat wijzen en geleerden in de loop der tijden hebben doorvorst en die in hun ziel het verlangen voelen om zelf ook anderen te kunnen onderwijzen in plaats van altijd zelf beleerd te worden, - zal Job dezen toch niet op dezelfde wijze bekoren. Wat zou hier menselijke wijsheid trouwens helpen? Zou zij moeten proberen om datgene wat de eenvoudigste en het kind gemakkelijk en net zo gemakkelijk als de meest wijze mens verstaan, begrijpelijker te

maken? En hoe zou de kunst der welsprekendheid of de macht van het woord hier hulp kunnen bieden? Zouden die in staat zijn om in de spreker of in enig ander mens voort te brengen wat de eenvoudigste net zo goed vermag als de meest wijze: te handelen? Zou de menselijke wijsheid niet eerder alles moeilijker maken en zou de kunst der welsprekendheid, die ondanks al haar heerlijkheid nooit in staat is om ineens al het verschillende uit te spreken dat er woont in een hart, de kracht tot handelen niet veeleer verdoven en deze doen inslapen in breedvoerige overwegingen? Maar ook al zal de enkeling steeds vermijden dat hij zich met woorden verstorend indringt tussen de strijdende mens en diens heerlijke voorbeeld, dat voor iedereen gelijkelijk voorbeeld is, ook al zal hij zich niet laten vangen door de fraaie, maar zo steriele woorden van menselijke redematie-zucht, (p.107) - dan volgt daaruit nog geenszins dat overweging en verklaring niet haar eigen betekenis zouden hebben. Indien hij die overweegt het woord niet van te voren zou kennen, zou het hem toch elk ogenblik van nut zijn om het te leren kennen; en indien hij het woord zou kennen, maar in zijn leven geen aanleiding zou hebben gehad om het te beproeven, zou het voor toch van nut zijn dat hij het zou leren verstaan, voor het geval hij het nodig zou hebben; en als hij het al beproefd heeft, maar hij het woord bedrogen heeft, hoewel hij zelf denkt dat het hem heeft bedrogen, dan zou het toch voor hem van nut zijn dat hij het nogmaals overweegt voordat hij in de onrust van de strijd en de haast van het gevecht, opnieuw voor het woord op de vlucht zou slaan. Misschien zou dan alsnog de overweging voor hem een betekenis kunnen krijgen en zou het kunnen gebeuren dat die overweging in zijn ziel levendig en aktueel zou kunnen worden, juist op het moment dat het woord zijn onrustige hart met al zijn verwarde gedachten zou kunnen binnendringen; en dan zou het kunnen gebeuren dat alles wat beetje bij beetje in de overweging begrepen werd, zich opeens, wedergeboren in het ogenblik van de wilsbeslissing, tot één geheel verzamelt, dat al datgene wat in bederfelijkheid werd gezaaid door de overweging in de dagen van nood, tot opstanding komt in het onbederfelijk leven van de handeling.

Zo willen wij hier nu nader trachten om Job te verstaan en zijn schone woord: De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen, de naam des Heren zij gezegend!

(Par.5)

In een land van het Oosten leefde eens een man wiens naam Job was. De zegen van het land was zijn eigendom, hij bezat talrijke kudde en vruchtbare weiden, 'zijn woord richtte de gevallen op en gaf de geknikte knieën weer kracht' en zalig als in de schoot van de hemel was het wonen in zijn tent en in deze tent woonde hij met zeven zonen en drie dochters en bij hem in die tent 'woonde de vertrouwelijkheid van de Heer'. En Job was een bejaard man, de vreugde van zijn leven was de vreugde van zijn kinderen, die hij onder zijn hoede nam opdat de vreugde hun niet tot verderf zou worden. Zo zat hij op een dag alleen bij de haard terwijl zijn kinderen voor een feest bijeen waren in het huis van de eerstgeboren broer. Nadat hij voor ieder in het bijzonder een brandoffer had opgedragen, was ook zijn eigen hart met vreugde vervuld om de gedachte aan zijn kinderen. Toen hij daar zo in de stille rust van de blijdschap neerzat, kwam er een bode en voordat deze uitgesproken was, kwam er een tweede en terwijl die nog sprak kwam er een derde; de vierde boodschapper kwam aangaande zijn zonen en dochters: dat het huis was ingestort en allen eronder begraven lagen. 'Toen stond Job op, (p.108) verscheurde zijn kleed, hij schoor zijn hoofd, viel op de aarde en bad'. Zijn droefheid had niet veel worden nodig, of liever, hij sprak ook geen enkel woord, alleen zijn gestalte drukte al voldoende uit hoezeer zijn hart gekneusd was. Zou jij het anders kunnen wensen? Of

moet soms iemand die zijn eer erin vindt nooit bedroefd te kunnen zijn op de dag van de droefheid, zich niet ook schamen dat hij niet blij vermag te zijn op de dag van vreugde? Is de aanblik van een dergelijke onbewogenheid niet uiterst onaangenaam, ja schokkend en zelfs weerzinwekkend, bij het zien van een eerbiedwaardige grijsaard die zojuist nog neerzat in de vreugde van de Heer, en die nu ter aarde ligt met een gescheurd gewaad en met afgesneden haar! En nadat hij zich had overgegeven aan zijn smart, niet in vertwijfeling maar wel met al zijn menselijke gevoelens, kwam hij heel spoedig tot het oordeel over zijn verhouding tot God door dat oordeel te doen luiden: 'Naakt ben ik uit mijn moeders lichaam gekomen, naakt zal ik in de aarde terugkeren'. Hiermee was dan de strijd beslist en elke eis waarmee van de Heer nog iets zou worden gevraagd wat Hij niet geven wil of die nog begeert iets voor zichzelf te houden, was in zijn ziel verder tot zwijgen gebracht. Dan volgt de bekentenis van de man die niet alleen door droefheid ter aarde was geworpen, maar die ook in aanbidding sprak: 'De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen, de naam des Heren zij gezegend!'

(Par.6)

'De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen'. Wat hier de overweging eerst doet stilstaan is, dat Job gezegd heeft: 'De Heer heeft gegeven'. Is dit woord hier eigenlijk wel op zijn plaats? Het houdt immers niets anders in dan wat met de gebeurtenis zelf al gegeven was. Als iemand opeens alles wat hem dierbaar was kwijt is, dan kan hem het verlies zodanig overweldigen dat hij zich nog niet eens troost met het verlies ook onder woorden te brengen, ook al blijft hij er in zijn innerlijk voor God van bewust dat hij alles verloren heeft. Ook kan het gebeuren dat hij het verlies met al zijn kwetsende gewicht niet op zijn ziel laat drukken, maar het zogezegd van zich wegduwt en met bewogenheid van het hart zegt: 'De Heer heeft genomen'. Ook dat is prijzenswaardig, om de Heer aldus in zwijgen en ootmoed te voet te vallen; ook zo iemand zal zijn ziel in de strijd verlossen, ook al heeft hij alle vreugde verloren. Maar Job! Op het ogenblik dat de Heer hem alles ontnam, was het eerste dat hij zei niet: 'De Heer heeft genomen', maar zei hij eerst: 'De Heer heeft gegeven'. Dat woord is kort maar het betekent in zijn beknoptheid geheel wat het moet betekenen, dat de ziel van Job niet werd platgeperst in stomme onderwerping aan het leed, maar dat zijn hart zich eerst opende in dankbaarheid en dat het verlies van alles hem eerst dankbaar tegenover de Heer maakte, (p.109) dankbaar voor alle zegeningen die nu van hem weggenomen werden. Het verging hem niet als in het verhaal over Jozef, bij wie de zeven magere jaren heel de overvloed van de zeven vette jaren deden vergeten. Jobs dankbaarheid was van een andere aard dan die van de tijd die nu a.h.w. reeds lang vervlogen scheen, toen hij alle goede en volkomen gaven met dankbaarheid uit Gods hand had ontvangen; toch bleef zijn dankbaarheid oprecht, net als zijn voorstelling van de goedheid van de Heer bleef leven in zijn ziel.

Alles wat de Heer hem had geschonken, bleef hij zich levend herinneren, een enkele gave misschien met nog meer dankbaarheid dan toen deze geschonken werd; niets was nu minder schoon omdat het hem ontnomen was en ook niet schoner, maar even schoon als weleer, omdat het de Heer was die het geschonken had; het enige dat hem misschien schoner voorkwam was niet de gave, maar Gods goedheid. Hij herinnerde zich de rijke welstand, zijn oog overschouwde nog eenmaal de grazige weiden, volgde nog eenmaal de talrijke kudde en opnieuw herinnerde hij zich welk een vreugde het geweest was zeven zonen en drie dochters te hebben. Zo was er geen behoefte aan een ander offer dan dat van de dankbaarheid, dat hij dit alles had mogen bezitten.

Zo erg herinnerde hij zich ook de velen, die misschien nog aan hem teruggedachten in dankbaarheid, de velen die hij onderwezen had, wier 'vermoeide handen' hij had gesterkt en wier 'knikkende knieën' hij had opgericht (Job 4,3 - 4). Hij dacht terug aan de dagen van zijn heerlijkheid toen hij machtig was en aanzienlijk voor het volk, toen 'de jongelingen voor hem terugdeinsden' (Job 29,8) uit eerbied en 'de ouderen vol eerbied voor hem gingen staan'. Hij herinnerde zich met dankbaarheid dat zijn schreden niet afweken van de weg der rechtvaardigheid, dat hij opkwam voor de arme die klaagde, voor de wees die geen helper meer had en nog op dit ogenblik rustte daarom 'de zegen van de verlatenen' op hem als voorheen. 'De Heer heeft gegeven': Dat is een kort woord, maar voor Job betekende het zeer veel; want Jobs geheugen was niet zo kort en zijn dankbaarheid was niet vergeetachtig. Terwijl de dankbaarheid rustte in zijn ziel met stille weemoed, nam hij mild en vriendelijk afscheid van alles en in dat afscheid verdween alles in een schone herinnering, ja, het scheen alsof het niet de Heer was die alles genomen had, maar Job die het Hem terug schonk. Doordat Job had gezegd 'de Heer heeft gegeven' was zijn gemoed tegelijk goed voorbereid om ook aan God te behagen met het volgende woord 'de Heer heeft genomen'.

(Par. 7)

Misschien bestaan er mensen die zich op de dag van de droefheid herinnerden dat zij ook blijde dagen hadden beleefd, maar wier ziel daardoor juist ongeduldig geworden is. Men zegt van zo iemand: 'Als hij de vreugde maar nooit had gekend, zou de smart hem nu niet (p.110) overweldigd hebben, want wat is smart anders dan een voorstelling die iemand niet heeft omdat hij iets anders niet gekend heeft; maar die nu, precies doordat de vreugde hem gevormd en ontwikkeld heeft, in staat is ook de smart te ervaren'. Zo wordt bij een mens de vreugde zijn verderf omdat het gemis ervan hem feller bekoort dan ooit tevoren.

Datgene wat de lust van zijn oog is geweest, wordt door het oog opnieuw begeerd en de ondankbaarheid in hem zal hem dan straffen, door iets als mooier voor te toveren dan het feitelijk is geweest; en datgene wat de ziel eertijds verkwikte wordt nu heftig begeerd en de ondankbaarheid straft hem, door het hem nog schoner af te schilderen dan het geweest is.

Wat hij eerder vermocht wenste hij nu opnieuw te kunnen en de ondankbaarheid strafte hem met droombeeldend ie nimmer waarheidh addenb evat. Zo doemdeh ij zijn ziel om levend uitgehongerd te worden in het nooit te verzadigen verlangen van het ontberen.

Ook is er de mens in wiens ziel er een verterende hartstocht opwelt, dat hij in zijn blijde dagen nooit voldoende heeft genoten en alle zoetheid in haar wellustige overvloed niet genoeg in zich heeft opgezogen. Hij verlangt ernaar dat hem nog eenmaal dat gelukkige uur wordt vergund om - al was het maar even - zijn heerlijkheid terug te winnen, opdat hij zich zou kunnen verzadigen aan de vreugde om aldus een onverschilligheid tegen de smart op te bouwen. Maar zo geeft hij zijn ziel prijs aan brandende onrust. Hij zal van zichzelf niet willen weten of de vreugde die hij begeerde wel een menswaardige was en of hij er niet veeleer God voor moest danken, die zijn ziel in de tijd van de blijdschap niet zo wild was als zij nu geworden is; hij zou dan niet bevreesd worden door de gedachte dat zijn begeerte hem aanleiding tot verlorenheid zou worden; ook zou hij er dan niet over bekommerd raken, dat de worm der begeerte in zijn ziel, die niet kon sterven, een nog grotere ellende dan al zijn lijden zou worden.

Misschien bestaat er ook wel iemand die op het moment van zijn verlies gedacht heeft aan wat hij bezeten had, maar die zo arrogant was dat hij het verlies dat hem tot inzicht had moeten brengen wilde verhinderen en die, als alles al verloren was, toch met zijn trotse wil nog probeert, om alles vast te houden alsof het niet reeds verloren was.

Hij zal niet proberen het verlies te verdragen, maar er de voorkeur aan geven om zijn kracht te verspillen in machteloze trots en zichzelf te verliezen in een waanzinnige bezitsdrang naar het verlorene.

Of, - hij vluchtte op hetzelfde ogenblik laf weg voor elk ootmoedig streven om zich met zijn verlies te verstaan. En dan opent zich de afgrond der vergetelheid, niet zo zeer voor wat hij verliest, alswel voor hemzelf, zodat hij niet zozeer in vergetelheid vluchtte voor het verlies, alswel zichzelf wegwierp in de verlorenheid.

Ook kan een mens leugenachtig het goede dat hem ooit geschonken was verraden, doordat hij beweert dat het nimmer schoon geweest is, hem nooit vreugde heeft bereid; hij verbeeldt (p.111) zich dan zijn ziel sterk te kunnen maken door dat ellendige zelfbedrog, alsof er in onwaarheid enige kracht kon schuilen. Misschien was ook zijn ziel wel helemaal gedachteloos geworden en trachtte hij zich wijs te maken dat het leven in het geheel niet zo moeilijk is als men zich inbeeldt en de verschrikkingen niet zo erg als zij beschreven worden, althans niet wanneer men, zoals hij doet, ermee begint tot zo'n soort mens te ontaarden.

Ja, wie komt er ooit klaar met de beschrijving van wat er zoal in het leven gebeuren kan en hoe het zich ook dikwijls genoeg zal herhalen; zou hij zich niet veel meer afmatten dan de hartstocht moe kan worden, om met steeds nieuwe bedeksels datgene wat reeds verklaard en begrepen was, weer om te zetten in een nieuwe misleiding, waarmee men zichzelf bedriegt.

Laat ons daarom liever terugkeren tot Job. Op de dag van het leed, toen alles verloren was, dankte hij eerst God die alles had geschonken, bedroog hij noch God noch zichzelf, en terwijl alles was ontzet en ingestort, bleef hij toch wat hij van het begin af was geweest 'redelijk en oprecht tegenover God' (Job 1,1). Hij bekende dat de zegen van de Heer hem rijkelijk begunstigd had en hij was er dankbaar voor, zodat er nu niet slechts een knagende herinnering van overgebleven was. Hij bekende dat de Heer al zijn ondernemingen rijkelijk en boven alle mate gezegend had; hij was daarvoor dankbaar, zodat de herinnering eraan niet als een verterende onrust achterbleef. Hij ontkende niet voor zichzelf dat hem alles ontnomen was en daarom bleef de Heer die het genomen had, wonen in zijn oprechte ziel. Hij vluchtte niet weg in de gedachte dat alles verloren was en daardoor werd zijn ziel stil, totdat de verheldering door de Heer hem opnieuw kwam bezoeken en zijn gemoed aantrof in geduld, als een welverzorgde akker.

(Par. 8)

'De Heer heeft genomen'. Heeft Job hier iets anders gezegd dan wat de waarheid was, had hij geen meer afstandelijke uitdrukking nodig voor wat met een meer voor de hand liggend woord reeds goed was aan te duiden? Het woord is kort en het betekent het verlies van alles en wij vinden het natuurlijk het hem na te zeggen, want het woord is intussen immers tot een heilige spreuk geworden; maar vinden wij het even natuurlijk om er Jobs eigen gedachten aan te verbinden? Of zijn het niet toch de Sabeeën geweest, die zijn vredige kudden overvielen en zijn dienaren neersloegen of sprak de bode die hem het bericht bracht soms van iets anders?

En was het soms niet de bliksem die schapen en herders verteerde; en sprak de bode die het bericht bracht soms van iets anders, terwijl hij zelf die bliksemslag ook nog Gods vuur noemde? Was het geen storm uit de woestijn geweest, die het huis deed instorten en zijn kinderen had begraven en heeft toen de bode misschien een andere dader genoemd of iemand die de storm gezonden had? Desondanks zei Job: 'De Heer heeft genomen' en zelfs op het ogenblik (p.112) dat hij die boodschap ontving begreep hij het zó, dat het de Heer was geweest die alles genomen had. Wie heeft Job daaromtrent onderricht gegeven en was het soms geen teken van zijn godsvrucht dat hij alles aan de Heer toeschreef; wie had hem dan het recht gegeven dat te doen? Zijn wij, die ons wel tweemaal bedenken om zo te spreken, dan de werkelijk vromen?

(Par. 9)

Er is wel vaker iemand geweest die alles heeft verloren. Zo iemand gaat dan zitten om bij zichzelf te overwegen hoe zich alles heeft toegedragen. Toch bleef het geheel hem onverklaarbaar en duister. Zijn vreugde verdween als was het een droom en ook de kommer bleef in hem achter als een droom. Maar hij kreeg nooit te weten hoe hij uit de vreugde van de heerlijkheid in de kommer van de ellende was geworpen.

Het was niet de Heer die alles genomen had: het was louter toeval.

Of hij trachtte zich ervan te overtuigen dat het de listigheid en het bedrog van de mensen was geweest of hun onverbloemd geweld dat hem alles had ontnomen, zo als het de Sabeeërs waren geweest die Jobs kudden en herders hadden neergemaaid. Zo kwam zijn ziel in oproer tegen de mensen en hij meende Gods gerechtigheid te eerbiedigen door God niets te verwijten. Hij begreep zeer goed hoe het gebeurd was; zijn nadere verklaring was dat de mensen het hadden gedaan en de achtergrondverklaring dat de mensen nu eenmaal slecht zijn en dat hun hart verdorven is. Hij begreep dat zijn naasten er zijn om hem schade toe te brengen en misschien had hij dat wel op dezelfde wijze verstaan indien zij hem toevallig tot voordeel waren geweest. Maar dat de Heer zelf, die hoog in de hemel woont, hem nóg nader is dan zijn meest nabije medemens - of deze hem nu goed of kwaad gezind is - dat was een idee dat geheel buiten zijn voorstellingswereld lag.

Ook kan het zijn dat hij heel goed begreep hoe alles was gebeurd en wist hij het ook nog te beschrijven met de welsprekendheid van de verschrikking. Want wie zou niet begrijpen dat al het menselijk pogen maar kinderwerk is, als de zee wild tekeer gaat en tegen de hemel in oproer is en de mensen met hun gebrekkige bouwsels als in een spel worden verslonden en dat, als de wereld beeft in haar elementen en de bergen zuchten, alle heerlijke werken van mensenhanden als een niets in de afgrond zinken. Deze verklaring zou hem voldoende zijn, vooral om hem tegenover alles onverschillig te maken; het is waar dat alles wat op zand gebouwd is, nog niet eens een storm nodig heeft om in te storten; maar volgt daaruit dan niet ook dat de mens maar elders moet bouwen en wonen om zo zijn ziel te redden?

Misschien begreep hij ook dat hij zelf de oorzaak van zijn ongeluk was, dat hij niet pienter (p.113) genoeg was geweest en dat er niets was gebeurd als hij alles maar tijdig genoeg had berekend. Die verklaring zou dan alles verklaren, nadat zij hem eerst had duidelijk gemaakt dat hij zichzelf verkwanseld had en het zich zichzelf onmogelijk had gemaakt om nog iets van het leven te leren - en wat erger is - om nog iets van God te leren.

(Par.10)

Maar, wie zou er wel klaar komen als hij wilde vertellen wat er zoal in het leven kan gebeuren en wat zich ook nog vaak genoeg herhalen zal? Zou hij er niet eerder mee van worden dit te moeten vertellen dan dat een zinnelijk mens er genoeg van krijgt zichzelf voor de gek te houden met allerlei schijnbare en bedrieglijk-misleidende verklaringen?

Laat ons dan afstand nemen van al datgene waaruit niets te leren valt, voorzover wij niet al wisten dat we de wijsheid van de wereld moeten versmaden en wenden wij ons tot hem van wie wij de waarheid kunnen leren, tot Job en tot zijn vrome woord: 'De Heer heeft genomen'. Job voerde alles terug op de Heer; hij liet zijn ziel niet wegzinken in allerlei overwegingen en hij bluste de geest niet uit met allerlei verklaringen: die wekken en voeden alleen maar twijfel, ook al bemerkt de betreffende dat niet eens van zichzelf. Op hetzelfde ogenblik dat alles van hem weggenomen werd, wist Job dat de Heer het had genomen; daarom hield hij zich in het verlies vast aan de Heer en bewaarde hij in het verlies de vertrouwelijkheid met de Heer: hij keek naar de Heer en daarom zag hij de vertwijfeling niet. Of ziet soms alleen diegene Gods hand, die ziet dat Hij geeft en niet ook als Hij neemt? Of ziet alleen diegene God (IV 20) als hij ziet hoe God Zijn gelaat tot hem keert; ziet hij Hem soms niet ook als Hij hem de rug toekeert, zoals Mozes steeds alleen maar de rug van de Heer heeft gezien? (Ex. 33,23). Maar hij die God ziet heeft de wereld overwonnen en daarom heeft Job met zijn vrome woord de wereld overwonnen, was hij met zijn vrome woord groter, sterker en machtiger dan heel de wereld, die hem hier wel niet in bekoring wilde brengen, maar die hem (Abt. 7,18) geheel wilde overwinnen met haar macht, hem door de knieën wilde dwingen met al haar geweld. Maar hoe zwak, ja, kinderlijk is niet het wilde brullen van de storm, als die probeert om een mens te laten sidderen en alles van hem weg te rijten, - wanneer de mens maar als antwoord geeft: 'Jij bent het niet eens die het doet, het is de Heer die het mij ontnemt'. Hoe krachteloos is de arm van de gewelddadige, hoe jammerlijk de pienterheid van de slimme en hoezeer is niet alle menselijk geweld eigenlijk slechts voorwerp van medelijden, als zij een zwakke in vertwijfeling wil neerdrukken door hem alles te ontnemen, - en deze dan gelovig zegt: 'Jij bent het niet eens, jij bent tot niets in staat, het is de Heer die het mij ontnemt'.

(Par. 11)

'De naam des Heren zij gezegend'. Intussen heeft Job niet allen de wereld overwonnen, maar deed hij ook wat Paulus zijn strijdende gemeente toewenste: hij volhardde, nadat hij alles overwonnen had (Ef. 6,13). Ach, wellicht is er (p.114) iemand in de wereld geweest die, nadat hij alles overwonnen had, op hetzelfde ogenblik weer viel. De naam des Heren zij geprezen!

De Heer is dus dezelfde gebleven en zou Hij dan niet, als altijd, geprezen moeten worden? Of is de Heer misschien veranderd? Of is de Heer niet in waarheid dezelfde gebleven, zoals Job dezelfde gebleven is? De naam des Heren zij gezegend! Dus nam de Heer niet alles weg, want de lofprijzing heeft Hij hem niet ontnomen, noch de vrede van het hart, noch de vrijmoedigheid van het geloof waarin de lofprijzing haar oorsprong vindt; de vertrouwelijkheid met de Heer was nog steeds bij Job, zelfs nog veel innerlijker dan voorheen; want nu was er helemaal niets meer dat in staat zou zijn Jobs gedachten van de Heer af te houden. Dat alles had de Heer genomen en Job verzamelde al zijn leed bijeen en 'wierp het op de Heer' (1 Petr. 5,7) en de Heer nam het ook van hem weg; alleen de lofprijzing bleef achter en daarmee de onvergankelijke blijdschap van zijn hart.

Als er één huis van leed is, is het wel dat van Job; ook al klinkt daar het woord 'de naam des Heren zij gezegend', toch kent dat huis ook vreugde; want al staat Job ook voor ons met de scherpgetekende trekken van droefheid in zijn gelaat en zijn gestalte, toch getuigt degene die dat woord spreekt ook van vreugde zoals Job daarvan getuigt, ook al richt hij zich met zijn blijdschap niet direct tot de vreugdigen, maar tot de bekommerden en spreekt hij nog immer op verstaanbare wijze tot hen die oren hebben om te horen (Mk. 4,9). Want het oor van de bekommerde mens is op een geheel eigen wijze gevormd en zoals het oor van geliefden onder vele klanken eigenlijk slechts één klank verneemt, namelijk de stem van de geliefde, zo hoort ook het oor van de bekommerde wel vele stemmen, maar deze gaan aan hem voorbij en dringen niet door in zijn hart. Want zoals geloof en hoop zonder liefde niets anders zijn dan een galmend bekken of een schelle cimbaal (1 Cor. 13,1), zo is alle vreugde van de wereld waarin niet ook de droefheid meeklinkt slechts een galmend bekken en een schelle cimbaal dat het oor wel prikkelt, maar de ziel tegenstaat.

Maar de stem van de troost, de stem die beeft van smart, maar toch blijdschap verkondigt, die wordt opgevangen door de bekommerde mens, die bewaart hij in zijn hart, die sterkt hem en spoort hem aan zelfs vreugde te vinden in de diepte van zijn leed. Mijn toehoorder, is het niet waar, jij hebt de lofprijzing van Job verstaan en zij komt jouw in de stille gedachten van jouw overweging zo schoon voor, dat je datgene vergeet waarvan je ook niet wenst dat ik je eraan herinner, namelijk aan alles wat men, in plaats van lofprijzing en zegening, in deze wereld zo al te horen krijgt in dagen van nood. Laten we dat dus vergeten, immers jij wilt er even weinig als ik aan schuldig zijn, dat de herinnering daaraan weer op zou leven.

(Par. 12, p.115)

Wij hebben over Job gesproken en getracht hem in zijn vrome woord te verstaan, zonder dat deze toespraak zich aan iemand heeft willen opdringen; maar zou deze daarom geheel zonder betekenis zijn of zonder toepassingsmogelijkheid en zou zij daarom niemand aangaan? Indien jijzelf, mijn toehoorder, beproefd zou worden als Job en de beproeving zoals hij zou doorstaan, dan zou deze toespraak precies geschikt zijn voor jou, indien althans datgene wat wij hier over Job hebben gezegd ook op anderen van toepassing is. Als je in je leven nog nooit beproefd bent geweest, dan is zij zeer geschikt voor jou. Of denk je soms dat deze woorden alleen toepasselijk zijn bij zulke buitengewone gebeurtenissen als die Job zijn overkomen?

Denk je soms dat indien een dergelijk lot jouw treffen zou, de ontzetting zelf jou wel kracht genoeg zou verlenen om deze nederige moed in jonzelf te ontwikkelen? Had Job geen vrouw? En wat lezen wij over haar? (Job 2,9). Misschien meen je dat een dergelijke verschrikking niet meer macht over je kan krijgen dan het dagelijks zwoegen onder veel geringere wederwaardigheden. Zie er dan op toe dat je geen knecht wordt van tegenslag of van een medemens en leer boven alles van Job oprecht tegenover jezelf te worden, zodat je jezelf niet bedriegt met ingebeelde krachten, die je slechts wijsmaken dat je zegeviert in een ingebeeld gevecht. Misschien zeg je: 'Als de Heer het van me weggenomen had... ja, maar mij is nooit iets geschonken'. Misschien geef je wel toe, dat dit in geen enkel opzicht zo verschrikkelijk is als Jobs lijden, maar beweer je toch dat jouw wederwaardigheden je veel dieper hebben aangevreten en bijgevolg jouw strijd ook veel moeilijker zou zijn geweest.

Wij willen niet met jou redetwisten, want zelfs indien jouw strijd moeilijker zou zijn, zou dat twisten toch geen nut hebben en de moeilijkheden alleen maar vergroten. Maar je blijft het

toch wel met ons eens dat je van Job iets leren kan en als je redelijk tegenover je zelf blijft en van mensen houdt, dan kun je jezelf niet wensen om Job te laten schieten, om je vervolgens te wagen in tot dan toe ongekende nood en ons in het onzekere te laten, totdat wij uit jouw getuigenis dan kunnen leren of er ook in die moeilijkheid wel een overwinning mogelijk is. Leer dus maar liever van Job om te zeggen 'De naam des Heren zij gezegend', want dat woord past ook op jou, zelfs als de woorden die eraan voorafgaan minder op jou van toepassing zijn geweest.

Of meen je misschien dat een dergelijk diep leed jou nooit zal treffen? Wie heeft jou die wijsheid bijgebracht? Waarop bouw jij die zekerheid? Ben je een wijs en verstandig man en is dit je troost? Job is leraar voor velen geweest. Ben jij jong en is het soms je jeugd die je zo zeker maakt? Ben je bejaard en sta je al dicht bij het graf? Ook Job was reeds bejaard toen het leed hem inhaalde. Ben je machtig en is dat dan de garantie dat je gespaard blijft? Ook Job was een aanzienlijk man. Is rijkdom jouw zekerheid? Job had alle zegen van het land in eigendom. Staan je vrienden borg voor je? Job werd bemind door allen. Zoek jij al je troost in God? Ook Job was (p.116) de vertrouweling van de Heer. Heb je al deze gedachten weloverwogen of ontloop je ze liever opdat ze je geen bekentenis afdwingen, een bekentenis die je voorlopig liever ontwijkt als ging het hier slechts om een zwaarmoedige stemming? Toch bestaat er in heel deze wijde wereld geen enkele schuilplaats waar de bekommernis jou niet zou vinden en er heeft nog nooit een mens geleefd die in staat zou zijn meer te zeggen dan wat jij zegt: dat je nooit weten kan wanneer het leed jouw huis bezoekt. Wees daarom ernstig tegenover jezelf en richt je oog op Job, ook bezorgt hij je schrik; want dat wil hij niet als jij het zelf niet wilt. Je zou immers, als je je leven overschouwt en je het als afgesloten voorstelt, niet kunnen wensen gedwongen te worden om te moeten bekennen: ik ben een gelukskind geweest dat niet als anderen is geweest, dat nooit in de wereld iets geleden heeft en elke dag zijn eigen zorgen liet of beter gezegd, elke dag zijn nieuwe vreugden liet brengen. Een dergelijke bekentenis zou jij je, zelfs indien het waar was, toch nooit kunnen wensen; zij zou veeleer je eigen beschaming betekenen; immers zelfs als jouw leven een en al vrede was geweest, als van niemand anders, dan zou je toch zeggen: ik ben weliswaar zelf nooit beproefd, maar toch is mijn gemoed dikwijls ernstig met Job bezig geweest en wel in het besef dat geen enkel mens de tijd en het uur kent wanneer de boodschappers tot hem zullen komen om hem de ene na de andere verschrikking mede te delen.

Deze tekst is door Wim Scholtens begin jaren negentig vertaald voor Hannie Spijkers-Bouwhuis ten behoeve van een afstudeerscriptie voor de tweedegraads opleiding theologie te Tilburg. De scriptie en bovenstaande tekst zijn mij welwillend ter beschikking gesteld na het verschijnen van mijn eerste uitgave van 'Honderdvijftig jaar (in de voet)sporen Søren Kierkegaard' in 1997. Enkele redactionele verbeteringen en veranderingen zijn van mijn hand, Karel Th. Eisses, 25 december 2009. (De gebruikte Duitse vertaling en 1^e uitgave van de verzamelde werken heb ik niet ter inzage om te vergelijken). Naar verluidt zijn er op deze wijze meer ongepubliceerde vertalingen van Wim Scholtens in omloop gebracht. Waar zijn ze?